

Teknik Bilgi Notu: Koronavirüs Pandemisi Sırasında Çocukların Korunması (v.1)¹

Fotoğraf: UNICEF/Leonardo Fernandez/Hindistan 2019

Giriş

COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıklar, çocukların büyüüp geliştiği ortamlara zarar verebilir. Ailelerde, arkadaşlıklarda, günlük rutinlerde ve toplumda yaşanan aksamalar çocukların iyi olma hali, gelişimi ve korunması bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, COVID-19'un yayılmasını önlemek ve kontrol altına almak için uygulanan tedbirler, çocukları korumaya ilgili risklere maruz bırakabilir. Evlerde, kurum ve kuruluşlarda ve bölgelerde uygulanan karantina ve izolasyon tedbirlerinin çocuklar ve aileleri üzerinde olumsuz etkileri olabilir.²

¹ Önerilen Alıntı: The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, Teknik Bilgi Notu: Koronavirüs Pandemisi Sırasında Çocukların Korunması, 1. Baskı, Mart 2019

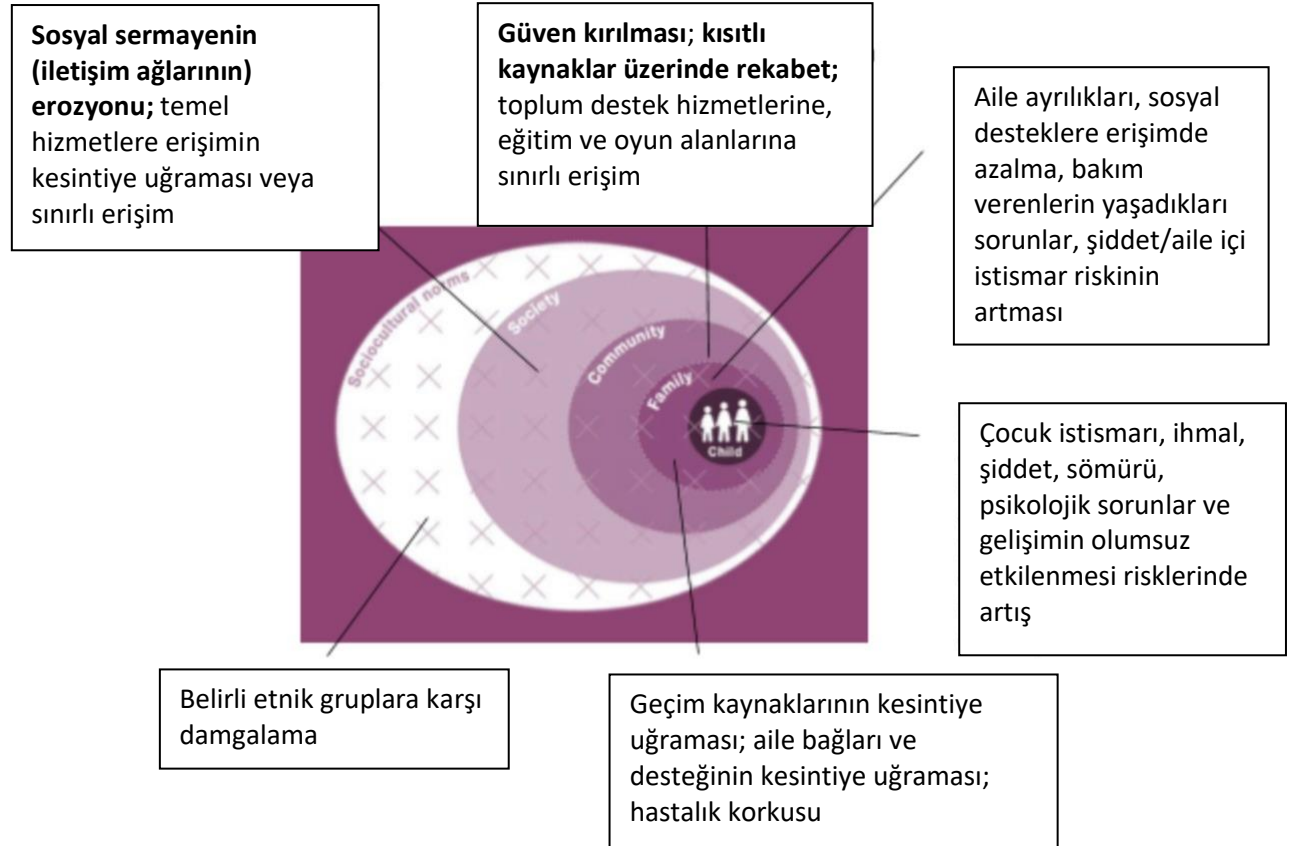
² Karantina uygulamaları hakkında daha fazla bilgi için [Kılavuz Notu: Bulaşıcı Hastalık Salgınlarında Çocukların Korunması](#) belgesinin 14. ve 15. Sayfalarına bakınız.

Bu bilgilendirmenin amacı, COVID-19 pandemisi sırasında çocuk koruma risklerine daha iyi müdahale edebilmeleri için çocuk koruma uzmanlarına destek sunmaktır. 1. Bölümde COVID-19'un çocuklar açısından ortaya çıkmasına neden olabileceği olası çocuk koruma riskleri sunulmuştur. 2. Bölümde ise [İnsani Yardım Hareketinde Çocuk Korumaya Yönelik Asgari Standartlar \(2019\)](#) ile [Kılavuz Notu: Bulaşıcı Hastalık Salgınları Sırasında Çocukların Korunması](#) belgelerine uygun program seçenekleri sunulmuştur.

1. Koronavirüs bağlamında çocuk koruma

COVID-19, çocukların içinde yaşadıkları koşullarda hızlı bir değişime neden olabilir. Okulların kapanması ve hareket kısıtlamaları gibi karantina tedbirleri, çocukların düzenini ve sosyal desteğini kesintiye uğratır. Aynı zamanda, çocuk bakımı konusunda yeni seçenekler bulmak veya işlerinden vazgeçmek zorunda kalan ebeveynler ve bakım verenler üzerinde yeni stres kaynakları oluşturabilir. COVID-19 ile bağlantılı damgalama ve ayrımcılık, çocukları şiddete ve psikososyal sorunlara karşı daha zarar görebilir hale getirebilir. Hastalığı kontrol altına almaya yönelik tedbirler, çocukların korunmasıyla ilgili riskleri arttırarak olumsuz baş etme mekanizmalarına da yol açabilir. Sosyoekonomik dışlanma nedeniyle mevcut durumda zarar görebilir konumda olan veya aşırı kalabalık ortamlarda yaşayan çocuklar ve aileler özellikle risk altındadır.

1.1. COVID-19'un sosyo-ekolojik etkisi

1.2. Çocuk koruma riskleri

Mevcut COVID-19 pandemisinde çocuk koruma risklerinden aşağıda belirtilen bazıları gözlenmiş olup bazıları ise daha önce yaşanan bulaşıcı hastalık salgınlarında gözlenen olası risklerdir.

COVID-19'un ortaya çıkmasına neden olabileceği riskler ve ilgili kontrol tedbirleri		Risklerin nedenleri
Çocuk Koruma Riski: Fiziksel ve duygusal kötü muamele		
<ul style="list-style-type: none"> Gözetimin azalması ve çocukların ihmal edilmesi Çocuk istismarında ve aile içi/kişiler arası şiddette artış Zehirlenme ve başka şekillerde yaralanma tehlikesi ve riskleri Çocuk koruma hizmetleri üzerinde baskı veya söz konusu hizmetlere erişim eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk bakım merkezleri/okulların kapanması, bakım verenlerin çalışma zorunluluğunun devam etmesi, hastalanmaları, karantina/tecrit altında olmaları Bakım verenler ve toplumdaki bireyler arasında psikososyal sorunlarda artış Toksik dezenfektan ve alkol mevcudiyeti ve kötüye kullanımı Vakaların rapor edilmesi önündeki engellerde artış	
Çocuk Koruma Riski: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (TCDŞ)		
<ul style="list-style-type: none"> Yardım karşılığı cinsel ilişki, çocukların ticari seks amaçlı sömürülmesi ve zorla erken evlendirilmesi de dâhil olmak üzere, çocukların cinsel sömürüye maruz kalma riskinde artış Çocuk koruma/TCDŞ hizmetleri üzerinde baskı veya söz konusu hizmetlere erişim eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> Çocukların aileleri tarafından korunmasında azalma Hane gelirinde azalma ve/veya topluma mal ve hizmet taşınması için yabancılara ihtiyaç duyma Aile üyelerine bakmak ve ev işi yapmak gibi ev içi sorumlulukların toplumsal cinsiyet nedeniyle kız çocuklarına yüklenmesi Vakaların rapor edilmesi ve tıbbi tedavi ve başka desteklere başvurulması önündeki engellerde artış	
Çocuk Koruma Riski: Ruh sağlığı ve psikososyal sorunlar		
<ul style="list-style-type: none"> Çocukların sevdikleri bir kişinin ölmesi, hastalanması veya kendisinden ayrı düşmesi veya hastalık korkusu nedeniyle yaşadığı sorunlar Önceden var olan ruh sağlığıyla ilgili rahatsızlıkların kötüleşmesi MHPSS (Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek) hizmetleri üzerinde baskı veya söz konusu hizmetlere erişim eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> Tedavi birimlerinde izole edilmeye veya evde karantinaya bağlı olarak stres düzeyinin artması Çocuklar ve önceden ruh sağlığı ile ilgili rahatsızlıkları bulunan ebeveynler/bakım verenler normal desteklere veya tedavilere erişemeyebilir Karantina tedbirlerinin neler olduğunun anlaşılması toplumda, özellikle çocuklar arasında korku ve paniğe yol açabilir	

Çocuk Koruma Riski: Çocuk işçiliği	
<ul style="list-style-type: none"> • Çocukların tehlikeli veya sömürücü işlerde daha fazla yer alması 	<ul style="list-style-type: none"> • Hane gelirinin kaybı veya azalması • Okulların kapanması nedeniyle çalışma fırsatı veya beklentisi
Çocuk Koruma Riski: Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar	
<ul style="list-style-type: none"> • Ayrılık • Refakatsiz kalma veya çocuğun hane reisi olması • Kuruma yerleştirilme 	<ul style="list-style-type: none"> • Hastalık nedeniyle ebeveynlerin/bakım verenlerin kaybı • Bakım veren(ler)in çocuktan (çocuklardan) ayrı izole edilmesi /karantinaya alınması • Çocuğun ebeveynleri tarafından salgından etkilenmeyen bölgelerde yaşayan başka bir aileyle kalmak üzere gönderilmesi
Çocuk Koruma Riski: Sosyal dışlanma	
<ul style="list-style-type: none"> • Enfekte bireylerin veya enfekte olduğundan şüphelenilen bireylerin/grupların sosyal damgalamaya maruz kalması • Sokakta yaşayan/çalışan çocuklara ve hâlihazırda risk altında olan çocuklara yönelik riskin artması / sınırlı destek verilmesi • İdari gözetim altında bulunan çocuklar da dâhil olmak üzere, kanunla ihtilafa düşmüş çocuklara yönelik riskin artması / sınırlı destek verilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Enfekte olduğundan şüphelenilen bireylere/gruplara yönelik sosyal ve ırksal ayrımcılık • Daha dezavantajlı ve dışlanmış gruplar üzerindeki orantısız etki • Zarar görebilir çocuklar ve/veya ailelere yönelik temel hizmetlerin kapanması/erişilebilir olmaması • Karantina nedeniyle doğum kayıt işlemlerinde yaşanan aksamalar

2. Çocuk Koruma Müdahalesi

COVID-19 müdahalesi esnasında hükümet ile yürütülen savunuculuk çalışmaları, diğer sektörlerle iş birliği ve çocuk koruma alanına özgü programlar temel önceliklerdir.

2.1. Sektörler arası ve hükümetlerle birlikte çalışma

Çocuk Koruma Asgari Standartlarında (ÇKAS)-(CPMS) vurgulandığı üzere, “bulaşıcı hastalık salgınlarının önlenmesi ve bunlara müdahale için çeşitli sektörler arasında yakın koordinasyon ve işbirliği gereklidir.” Çok sektörlü bir müdahale (a) çocukların ve bakım verenlerin ihtiyaçlarının bütüncül bir yaklaşımla karşılanmasını sağlar ve (b) çocuklar açısından daha iyi sonuçlar doğurur. Çocuk koruma alanındaki aktörlerin dinî ve geleneksel önderlerle birlikte çalışmayı da düşünmesi gerekir. Çok sektörlü müdahalelerde şunlara öncelik verilmelidir:

- Takibi gerekebilecek çocuk vakalarını belgelendirmek ve yönlendirmek için gerekli standart prosedürler;

- Aile içi ayrılıkları ve diğer çocuk koruma risklerini önlemeye/azaltmaya yönelik açık protokoller,
- Hastalıktan kaynaklanabilecek damgalama ve sosyal dışlanmayı azaltma ve Salgınla ilgili çocuklara özgü riskler ve savunmasızlıklar hakkında açık, koordineli ve çocuk dostu toplumsal mesajlar

Hükümetle birlikte çalışırken çocuk koruma (ÇK) aktörleri, COVID-19'a yönelik uygulanan tedbirlerin uluslararası standartlara göre, DSÖ'nün - (WHO) tavsiyelerine uygun ve insan hakları temelli, ayrımcılık içermeyen ve orantılı tedbirler olmasını sağlamak için savunuculuk yapmalıdır.

Aşağıdakiler, çocuk koruma konusuna duyarlı bir müdahalede için sektörler arası ve hükümetlerle birlikte çalışmak için öncelikli eylemlerdir.

Sağlık (CPMS Standart 24)

- Zarar görebilir çocukların ve ailelerinin sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimi için savunuculuk yapın (gerekliyse).
- Sağlık sektörünün değerlendirme ve izleme araçlarına ÇK bakış açısını (hassasiyetlerini) dahil etmek için işbirliği yapın.
- Eğer çocuk ailesinden ayrı düşmüş ise güvenli, uygun ve aile temelli bakım hizmeti almasını sağlamak için çocuk vakalarının belgelendirilmesi ve ÇK ve sağlık hizmetleri arasında sevk edilmesi (yönlendirilmesi) için ortak standart prosedürler geliştirin.
- Aile birliğini korumak ve ayrılık riskini azaltmak için hastaneye yatış ve taburcu prosedürlerinin açık ve çocuk dostu olması yönünde savunuculuk yapın.
- Geçici olarak ayrı düşmüş çocuklar ile ebeveynleri/bakım verenleri arasında güvenli ve düzenli iletişimi kolaylaştırın.
- Çocukların tedavi görürken ve karantina altındayken psikososyal sağlığına destek olmak için çocuk dostu iletişim ve özel tedbirler konusunda sağlık personeline yönelik rehberlik dâhil olmak üzere, çocuk dostu sağlık tesislerinin/sağlık hizmeti erişiminin sağlanması için ortak çalışma yürütün.
- Sağlık çalışanlarına yönelik çocuk güvenliği eğitimlerine destek verin (özellikle ailelerinden ve bakım verenlerinden ayrı düşmüş çocuk vakalarında).
- Sağlık tesislerinde güvenli, çocuk dostu şikâyet ve geribildirim mekanizmaları tesis edin.
- Tecavüzün klinik yönetimi (TKY)-(CMR) kapasitesini güçlendirmek ve cinsel şiddete uygun şekilde müdahale etmek için kilit tesislerde minimum TKY kaynaklarının mevcut olmasını sağlayın.
- COVID-19'dan etkilenen çocuklara ve bakım verenlere yönelik ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmeti ve mesajları konusunda ortak çalışma yürütün.
- COVID-19 salgını sırasında çocukları korumaya yönelik tedbirleri acil durum planlarına dâhil edin.
- Mevcut hizmetler hakkındaki bilgiler de dâhil olmak üzere, bilgilendirme, eğitim ve iletişim (BEİ) materyallerinin çocuk dostu, sınırlı metin içeren versiyonlarının üretilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlayın.

WASH (Su, Sanitasyon ve Hijyen) (CPMS Standart 26)

- Sağlık tesisleri, okullar, çocuk bakım merkezleri, alternatif bakım merkezleri ve çocukların ziyaret etmesinin muhtemel olduğu diğer yerlerde çocuk dostu el yıkama istasyonlarının bulunması için

ortak çalışma yürütün.

- Çocuklar, ebeveynler/bakım verenler ve öğretmenleri hedef alan poster ve bilgi grafikleri hazırlanması da dâhil olmak üzere, salgın öncesinde ve sırasında güvenli ve çocuk dostu hijyen yaygınlaştırma faaliyetleri gerçekleştirmek üzere ortak çalışma yapın.
- WASH alanlarında emniyet ihtiyaçlarını değerlendirmek ve karşılamak üzere gerçekleştirilecek emniyet denetimleri konusunda işbirliği yapın.

Beslenme (CPMS Standart 25)

- Karantina altında olan, kendini izole etmiş olan ve sağlık kuruluşlarında bulunan çocukların ve ailelerin gerekli beslenme desteğine erişimini sağlayın.
- Beslenme merkezlerindeki emniyet ihtiyaçlarını değerlendirmeye ve gidermeye yönelik emniyet denetimleri konusunda ortak çalışma yürütün.

Eğitim (CPMS Standart 23; INEE (Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlar arası Ağ) Kaynak Listesi

- TV, radyo veya çevrimiçi eğitim gibi çocuk dostu uzaktan eğitim yöntemleri kullanarak eğitimde yaşanan kesintiye sınırlandırın.
- Çocuk bakımı hizmetine erişimini kaybeden ebeveynler ve bakım verenlerin çocuklarının bakımına ve eğitimine devam edebilmelerini sağlayacak, esnek çalışma düzenlemeleri için hükümet ve özel işverenler karşısında savunuculuk yapın.
- Koruma ve emniyet ile ilgili mesajların ebeveynlere ve çocuklara, panik ve stresi azaltacak, güvence sağlayacak ve sağlık mesajlarına uymayı teşvik edecek bir şekilde iletilmesini sağlamak için okullarla birlikte çalışın.
- Öğretmenlerin ve diğer okul personelinin, özel koruma ihtiyaçları olabilecek çocukları tespit ederek gerekli yönlendirmeleri yapabilmelerini sağlamak için sorun/sıkıntı belirtileri hakkında eğitin.
- Öğretmenlerin ve gönüllülerin TCDŞ riskinin hafifletilmesi, Cinsel Sömürü ve İstismardan Korunma (CSİK)-(PSEA), çocuk koruma ve güvenli yönlendirme uygulamaları hakkında gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını sağlayın.
- Okullarda ve diğer eğitim tesislerinde çocuk dostu şikâyet ve geribildirim mekanizmalarının geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına destek olun.
- Vaka yönetimi, aile takibi ve ailenin yeniden birleşimi de dâhil olmak üzere, çocuk koruma ve mevcut hizmetler hakkında mesajlar geliştirip yayın ve bu mesajları okullarda görünür kılın.
- Okullarda damgalama ve sosyal dışlanma meselelerini çözmek için eğitim aktörleriyle birlikte çalışın.

2.2. Çocuk Korumaya Özgü Programlar

COVID-19 pandemisi sırasında [İnsani Yardım Hareketinde Çocuk Korumaya Yönelik Asgari Standartlar](#) ve [Bulaşıcı Hastalık Salgınları Sırasında Çocukların Korunmasında](#) yer alan mevcut eylemleri tamamlayıcı nitelikte başka ne gibi önlemler alınmalıdır? Risklerin hafifletilmesine ek olarak, toplumun, ailelerin, bakım verenlerin ve çocukların güçlü yönlerini ve olumlu başa çıkma mekanizmalarını güçlendirmemiz şarttır.

Öncelikli Çocuk Koruma Eylemleri	
Hazırlık Eylemleri	Müdahale Eylemleri
ÇK stratejisi: Çocukların iyi olma haline yönelik bireysel ve grup aktiviteleri (CPMS Standart 10 & 15)	
<ul style="list-style-type: none"> İlgili diğer kişi/kurumlara danışarak çocuklara yönelik alternatif ruh sağlığı ve psikososyal destek(RSPSD)-(MHPSS) ve eğitim faaliyetleri belirleyin.	<ul style="list-style-type: none"> Sağlık, eğitim, çocuk hizmetlerinde ve RSPSD -(MHPSS) alanında çalışan personeli COVID-19 ile ilişkili ÇK riskleri konusunda eğitin Çocuklara, özellikle de karantina altında olanlara psikososyal destek verilmesine yönelik stratejiler belirleyin
<ul style="list-style-type: none"> Müdahaleleri tasarlarken kız çocukları da dâhil olmak üzere, çocuklara ve ergenlere danışın	<ul style="list-style-type: none"> Uzaktan, yaşa ve cinsiyete uygun farkındalık oluşturma çalışmaları yürütün Mevcut yönlendirme /sevk yollarını uyarlayın
ÇK stratejisi: Aile ortamının ve bakım verilen ortamların güçlendirilmesi (CPMS Standart 16)	
<ul style="list-style-type: none"> Salgınlar sırasında çocukları koruyabilecek veya tehlikeye sokabilecek kültürel inançları ve pratikleri anlamak için çocuklarla, bakım verenlerle ve diğer paydaşlarla birlikte çalışmak Duyarlı ebeveyn-çocuk ilişkilerinin önemini vurgulamak için farkındalık yaratma fırsatlarını belirleyin Zarar görebilir çocuklara verilen bakımı güçlendirmek için ilgili yetkililerle ortak çalışarak kuruluşlar arası bir plan hazırlayın	<ul style="list-style-type: none"> Çocuklara duygusal destek vermek ve gerekli öz bakım uygulamalarını teşvik etmek için, hane reisinin çocuk olduğu haneler ve koruyucu aileler de dâhil olmak üzere, geçici-sürelili bakım merkezlerine ve ailelere, hedefe yönelik destek sunun Gelir kaynakları etkilenen ailelere mali ve maddi yardım (nakit veya gıda dışı yardımlar) sunun Fiziksel olarak ayrı düşmüş çocuklar ve aile bireyleri arasında düzenli temas kurulmasına destek olmak için güvenli olanakları teşvik edin ve oluşturun Çocuk-aile ayrılığını önlemeye yönelik tedbirler uygulamak için, hükümetler de dâhil olmak üzere, diğer sektör aktörleriyle birlikte çalışın

ÇK stratejisi: Toplum düzeyindeki yaklaşımlar (CPMS Standart 17)	
<ul style="list-style-type: none"> • Farkındalık oluşturma ve çocukların ve ailelerin korunması noktasında toplumların oynayabilecekleri rolleri belirleyin • Zarar görebilir grupları (mülteciler, alternatif bakım altındaki çocuklar, damgalanma ve sosyal dışlanma riski altındaki kişiler gibi) korumaya yönelik stratejiler belirlemek üzere topluluklarla birlikte çalışmak 	<ul style="list-style-type: none"> • COVID-19, ilişkili riskler ve yönlendirme kanalları hakkında çocuk dostu mesajlar hazırlamak üzere toplum fertleriyle birlikte çalışın • Topluluklarla uzaktan iletişim kurmaya yönelik esnek stratejiler belirleyin • Damgalamayı ortadan kaldırmak, güvenli başa çıkma mekanizmalarını yaygınlaştırmak ve salgından etkilenen gruplara destek olmak için topluluklarla birlikte faaliyetler yürütün • Gerekirse geleneksel uygulamaları (selamlaşma, cenaze törenleri vs.) duruma uyarlamak üzere geleneksel ve dinî önderlerle birlikte çalışın
ÇK stratejisi: Vaka yönetimi (CPMS Standart 18)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vaka çalışanlarına ve COVID-19'la ilgili mevcut çocuk yardım telefon hatlarına temel geçekler ve doğru bilinen yanlışlar, ÇK hassasiyetleri ve destek servisler üzerindeki etkileri de dahil olmak üzere eğitim ve destek sağlayın. 	<ul style="list-style-type: none"> • Risk altındaki çocukların güvenli bir şekilde belirlenmesini ve gerekli yönlendirmelerin yapılmasını sağlamak üzere sağlık sektörü ve başka sektörlerle SOP'leri güncelleyin veya yenilerini hazırlayın
<ul style="list-style-type: none"> • Dışlanan ve ulaşılmaması güç çocukların dahil edilmesini sağlamaya yönelik stratejiler geliştirmek üzere sağlık aktörleriyle birlikte çalışın • Ev ziyaretlerinin imkânsız hale gelmesi durumunda vaka çalışanları için risk hafifletme tedbirleri ve takiplere yönelik alternatif yöntemler belirleyin • TCDŞ hizmetleri de dâhil olmak üzere, diğer uzmanlaşmış hizmetlerle ilgili yönlendirmeleri kolaylaştırın 	<ul style="list-style-type: none"> • Hareket kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalan toplulukların şiddete maruz kalan çocuklara yönelik çocuk dostu, bütüncül bakım hizmetlerine erişiminin devam etmesini sağlamak için mekanizmalar tesis edin • Dışlanan gruplara mensup olmaları nedeniyle daha savunmasız olan çocukları (aile bakımı olmayan çocuklar; mülteci, ülkeleri içerisinde yerinden edilmiş, göçmen veya yurtsuz çocuklar; sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklar; engelli çocuklar) tespit edin

ÇK stratejisi: Alternatif bakım (CPMS Standart 19)	
<ul style="list-style-type: none"> ● Aile ayrılıklarını önleme ve refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukları (RAADÇ) belirleme ve bunlarla ilgili gerekli yönlendirmeleri sağlama noktasında yerel sağlık aktörlerini belirleyin, eğitim ve danışmanlık verin ● COVID-19 salgını halinde, toplum içerisinde RAADÇ'lere yönelik bakım yönünden iyi bir konumda olan kişileri belirleyin ve eğitim verin ● Ayrılmayı önlemek, aile takibi ve aile birleşimi yapmak ve RAADÇ'lere aile temelli alternatif bakım sağlamak için sistemlerin kapasitesini geliştirin 	<ul style="list-style-type: none"> ● Güvenli, aile temelli alternatif bakım düzenlemeleri (tercihen akraba yanında bakım) tesis edin ● Bakım verenlerinden ayrı düşmüş çocukların bu kişilerle düzenli iletişim kurma imkânına sahip olmasını sağlayın ● İstmeden, aileleri çocuklarını ihmal veya terk etmeye teşvik edebilecek bilgileri yaymaktan kaçınin ● Uzun süreli ayrılıkları önlemeye ve aile birleşimini kolaylaştırmaya yönelik bir kayıt sistemi geliştirmek için ilgili mercilerle birlikte çalışın

3. Kaynaklar

Çocuk Koruma Sorumluluk Alanı COVID-19 Kapsamında Çocuk Koruma Kaynak Menüsü	COVID-19 müdahalesiyle ilişkili çocuk koruma kaynakları derlemesi
Okullarda Koronavirüs hastalığının (COVID-19) önlenmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik temel mesajlar ve eylemler	Çocukların ve okulların COVID-19'dan korunması hakkında operasyonel kılavuz
Yeni Koronavirüs (COVID-19) Hakkında INEE Kaynak Sayfası	COVID-19 ve acil durumlarda eğitim kaynakları derlemesi
IASC MHPSS Referans Grubu'nun COVID-19'un MHPSS Boyutları Hakkında Bilgilendirme Notu	2019 Yeni Koronavirüs (COVID-19) salgınının MHPSS boyutları hakkında bilgi notu